

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Политичке институције и политичка култура

ДИПЛОМСКИ РАД

Ментор:

Проф. др Мирослав Младеновић
редован професор

Кандидат:

Милица Митровић
143/17

Београд, 2021. године

Садржај

1. УВОД.....	1
2. ПОЈАМ КУЛТУРЕ	3
3. ПОЈАМ ПОЛИТИКЕ.....	5
3.1. Античко схватање политике	7
3.2. Нововековно значење политике.....	8
3.3. Савремено значење политике	8
4. ПОЛИТИЧКА КУЛТУРА.....	10
4.1. Појам политичке културе	10
4.2. Типологија политичке културе	12
4.3. Чиниоци политичке културе	15
4.4. Носиоци политичке културе	15
5. ПОЈАМ ПОЛИТИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА	17
5.1. Политичке партије.....	17
5.2. Функције политичких партија	20
5.3. Изборни систем у демократским друштвима.....	20
5.4. Организација власти	22
5.4.1. Законодавна власт.....	23
5.4.2. Извршна власт	25
5.4.3. Судска власт	27
6. КВАЛИТЕТ ПОЛИТИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА	29
7. ЗАКЉУЧАК	32
ЛИТЕРАТУРА.....	33

1. УВОД

Политичке партије су темељни елемент демократских институционалних апарата. Оне осигуравају битну функцију приликом наслеђивања једне власти другом, такође, прикупљају довољно подршке да ојачају ауторитет власти или привлаче или организују незадовољство довољно да обори владу. Може се рећи да преузимају функцију артикулисања интереса и тежњи суштинског сегмента грађанске популације, обично средствима која су у складу јавном добру (Жарић-Ковачевић, 2015:3).

Простор за посредовање између грађана и представничких институција јавне власти настао је развојем представничког система. На тај начин политичке странке су постале један од елемената демократског модела организације друштва. Када се говори о политичким институцијама јасно је да су политичке странке примарне, а оне продукују деловање свих осталих политичких и државних институција.

За политичку културу се често истиче да је ирационална у политичком животу, те да је није могуће до краја схватити и дефинисати, а све више се подвлачи објективни значај политичке културе у животу сваког народа. Појам политичке културе претпоставља да традиција неког друштва, дух његових јавних установа, страсти и колективна размишљања његових грађана, као и стил и начин деловања његових вођа – нису само случајни производ историјског искуства, већ заједно чине део смисаоне целине и конституишу разумљиву шему односа (Јовановић, 2018).

Рад је подељен на шест главних целина:

- Уводна разматрања (Увод)
- Појам политике
- Политичка култура
- Појам политичких институција
- Квалитет политичких институција
- Закључак.

Главни циљ овог дипломског рада јесте да укаже на значај политичких институција и политичке културе у Републици Србији, њихова овлашћења и дужности.

Поред главног, циљеве рада можемо поделити на научни и друштвени циљ.

Научни циљ је дескрипција са елементима класификације појма, појавног облика, организације и начина функционисања политичких институција.

Друштвени циљ овог рада јесте да буде од практичне користи свима који се баве питањима безбедности, политичких наука и сродних области.

Прикупљени подаци класификовани су у пет главних делова овог рада, док су увод и закључак произашли из ауторовог разумевања прочитаног и извођења сопствених закључака.

Попис литературе налази се на крају рада.

2. ПОЈАМ КУЛТУРЕ

„Култура у најопштијем смислу представља начин на који људи ступају у контакт са другим људима и са светом око себе. Она је кумулативни резултат искуства, вредности, уверења, ставова, знања, социјалних организација и друго, који су током генерација обезбеђени или стечени кроз индивидуалне или групне напоре и интеракције. Оспособљава људе да заједно живе у друштву у оквиру задатог географског окружења, у датој држави која се налази на одређеном ступњу техничког развоја, у одређеном временском периоду. Култура представља скуп знања, вредности, понашања и изражавања који је заједнички за одређену групу људи. Ти људи се, затим, међусобно идентификују као припадници једне културе или их као такве идентификују други” (Жегарац, Кишјухас и Копривица, 2016:7).

Наиме, појам култура се дефинише на различите начине:

- Култура је стечено знање и искуство које људи користе у развоју свог друштвеног понашања.
- Култура је колективно програмирање ума које чланове једне групе разликује од друге.
- Према Е. Калеу културу чини све оно што су људи произвели у својој подсвести, сви материјални и духовни производи (Вујовић, Штетић и Туцовић, 2010:466).

Етимологија појма култура потиче од латинске речи „colere“ што значи гајити, неговати, док у фигуративном смислу значи развијање, образовање, усавршавање, стручна, нарочито општа образованост и начитаност (Вујовић, Штетић и Туцовић, 2010).

Култура је начин понашања и начин живота одређене групе људи у одређеном друштву. Она се огледа у знањима и веровањима, у моралу и нормама, у обичајима, навикама и погледима на свет, а који постоје у одређеној средини и у одређено време. „Она је начин на који се раде ствари, а који смо најчешће стекли васпитањем и животом у неком друштву и то у погледу:

- личне идентификације (раса, пол, узраст, класа, држављанство),
- начина мишљења (идеје, мисли, предрасуде),
- начина понашања (обрасци понашања, начини сналажења, обичаји, традиције),
- начина изражавања (уметност, музика, књижевност и комуникација),
- начина живота (породичне улоге, социјални и економски статус, образовање),

- начина интеракција (унутар породице, у широј породици, суседству, локалној заједници, у друштвеним организацијама и институцијама)“ (Жегарац, Кишјухас и Копривица, 2016:8).

„Постоји пет важних чињеница о култури:

- Свако има културу. Она је у суштини идентитета, понашања и представа о томе какав треба да буде свет. Сви заправо живе у оквиру различитих културних сфера: етничких, религијских, језичких, класних и других.
- Унутар култура постоји диверзитети. Погрешно је претпоставити да су сви припадници једне културе исти. Унутар група су могуће веома различите културне норме, уверења и праксе.
- Културе нису статичне. Оне се мењају и развијају у сусрету са новим околностима, изазовима или приликама. Сусрети различитих култура посебно подстичу међусобни развој и промене.
- Култура није детерминативна. Различите особе на различит начин уважавају културне норме и очекивања.
- Културне разлике се усложњавају услед разлика у статусу и моћи разних култура. Када нека културна група поседује већу моћ и бољи статус, тада норме те културе прожимају све друштвене институције као „исправне“ (Жегарац, Кишјухас и Копривица, 2016:9).

3. ПОЈАМ ПОЛИТИКЕ

Политика је најстарији облик друштвеног регулисања односа у једној заједници од праисторије до наших дана, и још дуго ће остати део наших социјалних живота. Сваки покушај уређивања међусобних односа између људи који је посредован одређеним друштвеним правилима, нарочито оним која добијају статус обавезујућих за део или целу заједницу, може се назвати политиком (Деспотовић, 2021).

Наиме, политика представља један од најопштијих и најзначајнијих појмова класичне и модерне друштвене науке. Историја науке о политици је дуга и поклапа се са историјом укупне друштвено-научне мисли.

Појам политика (polis - град, државица, скуп грађана који образују заједницу) је до грађанских револуција (XVII и XVIII век), означавао унутрашњи поредак, државу, односно унутрашњу политику (Тадић, 1996:21).

С обзиром да је политика сложена и комплексна појава, она има и различите језичке варијације и различита значења.

Под политиком се подразумева делатност усмерена на осмишљавање, организовање, вођење и регулисање заједничког живота људи, у складу са њиховим потребама, интересима, представама, циљевима и средствима у одређеној заједници уз сагласност свих или уз потчињавање (Чорбић и Ковачевић, 2007).

„Аутор Симеуновић политику дефинише кроз појам политичког делања које одређује као свесно организовано, сврсисходно, систематско и умно делање које се испољава кроз практичку и рационалну активност, а која се врши ради постизања општег добра и бољег живота у заједници. У сврху тог делања успостављају се одговарајући односи и креирају се сврсисходни процеси, ствара се држава као супраинституција, као и друге институције и разноврсне организације, обликују се и врше одређене активности, које ако и немају узвишено обележје деловања, ипак имају изразито политички карактер и стога несумњиво политичке појаве“ (Симеуновић, 2009:23).

„У социолошком одређењу реч политика користи се најчешће у два основна и међусобно повезана начина:

- први, у ширем смислу, где политика означава усмеравање људске делатности у правцу остваривања одређених циљева у разним сферама друштвеног живота - економији, образовању, здравству, култури итд; и

- други, схватање политике у ужем смислу, где се политиком означава усмеравање друштвених односа и управљање друштвеним пословима првенствено помоћу државне власти” (Поповић, 1974:262).

„Политика је она друштвена активност која се састоји у свесном одређивању циљева људске делатности и утврђивању средстава за остваривање тих циљева“ (Јовановић, 2018:12).

Према Е. Хејвуду политика је делатност којом људи стварају, одржавају и мењају општа правила по којима живе. Она се дефинише и као спровођење моћи, вршење власти, колективно доношење одлука, расподела ограничених ресурса, чињење превара и манипулација и друго. Према њему политику је могуће свести на четири њена основна конститутивна значења и функције:

- политика као јавни послови,
- политика као моћ и расподела ресурса,
- политика као споразум и сагласност,
- политика као уметност владања (Деспотовић, 2021).

Поједини аутори политику одређују као процес доношења одлука и спровођења заједничких одлука, дакле фокусирају се на њене процедуралне и контролне аспекте, сматрајући да је политика колективна делатност која се дешава унутар и између група. Она укључује доношење одлука о питањима која погађају групу, најчешће да би се разрешила неслагања о томе шта треба чинити. Такође, она подразумева конкурентску борбу за власт и ресурсе међу људима и групама који настоје да остваре личну корист (Деспотовић, 2021).

„Треба нагласити да је предмет политике свесна, слободна друштвена делатност. То значи да предмет политике није појединачна делатност за задовољење потреба појединца, његова психичка делатност, односно свесна и слободна делатност, већ само делатност појединца уколико је друштвена, тј. уколико је повезана са друштвеним делатностима појединаца, или уколико бар тежи да се повеже и задовољи друштвене потребе. Предмет политике је друштвена, а не појединачна појава. Исто тако, под свесном делатношћу треба разумети само делатност изазвану одређеним циљем који се жели постићи, а не сваку делатност о којој се има свест“ (Јовановић, 2018:13).

3.1. Античко схватање политике

У античком свету, политика у свом суштинском смислу представља остварење одређених идеја у заједници. То су, пре свега, идеје највишег добра, правде и опште користи.

Аристотел је политику дефинисао као практичну делатност разборитог и правичног управљања заједницом полиса. Разборитост као својство политике односи се на претварање могућег у стварно у условима променљиве друштвене праксе. Правичност као својство античког концепта политике односи се на правично расуђивање са сврхом остваривања општег и заједничког добра.

Овде политика представља аутентичну област човековог делања, а заједница се усавршава само непрекидном активношћу њених грађана у остваривању правде и опште користи, дакле највишег добра.

За античко схватање политике протумачено у Аристотеловој рецензији (дела „Никомахова етика“ и „Политика“) битно је истаћи још и следећа његова одређења:

- човек је политичко биће (zoon politikon), биће која мора да живи у заједници јер није ни „Бог ни звер“, и које трага за делатним добром заједнице. Чинећи тако човек у ствари ради у корист свога добра као слободног члана политичке заједнице;
- везу између слободних чланова заједнице чини говор, као средство комуницирања и политичког општења, као део логоса, који је неодвојив од праксиса. Од праксиса схваћеног као сама суштина политичког живота који је посредован дијалогосом (дијалогом као разговором), као јединим легитимним средством политике. Стари Грци су сматрали да је сила нема, те се, као начин опхођења међу људима, налази испод нивоа политике. Примена насиља као неполитичког средства односила се само на странце које су третирали као варваре и робове, који као „оруђа која говоре“ нису имали статус људи. Дакле, сила је по својој природи нема, и за старе Грке није била део политике. Стога је они нису сматрали достојном да на било који начин посредује у односима слободних људи;
- између политике и етике постојала је чврста, нераскидива веза. Из тога произилази да ако су правда и опште добро заједнице циљ и суштина политике као такве, онда је етика као наука о добром и исправном владању њен саставни

део. Њену суштину чинило је и право, чији је основни смисао да законски кодификује вредносни корпус заједнице и кроз систем норми и санкција обезбеди њихово беспоговорно поштовање и упражњавање за све (Деспотовић, 2021).

3.2. Нововековно значење политике

У новом веку политика добија идентитет и постаје делатност нове друштвене организације - државе. Настанком грађанског друштва, као посебне сфере живота, долази уједно и до поступног ослобођења производно-прометне делатности од уских сталешких стега феудалног поретка, која се концентрише нарочито у градовима. Политика Новог века била је у потпуности саображена променама у друштвено-економској и политичкој структури. Она је представљала делатност владања државом и посредством државе. Такво разумевање политике најбоље су изразили мислиоци апсолутне државе XVI и XVII века Макијавели и Хобс, као и први мислилац државног суверенитета, Боден. Модерно схватање политике није везано само за државу као организацију власти и средство владања, већ се односи и на све облике и садржаје утицаја на државу - ограничавање државне власти. Овај процес одвијао се у активностима и борбама грађанског друштва против апсолутне државе и свих облика апсолутизма, а у том процесу политика је задобијала свој нови лик (<https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2020/04/VASP-1-Sociologija-13.04.2020.-PREDAVANJA.pdf>).

3.3. Савремено значење политике

Савремено значење политике датира од половине прошлог века. Политика се дефинише као процес управљања сложеним динамичким подсистемима друштва са циљем да се у контексту противречног окружења, створе претпоставке за несметану стабилизацију и легитимацију институција политичког одлучивања. Тако, политика постаје професионална делатност управљања и одлучивања у складу са доминантним политичким и интересним оријентацијама и очекивањима грађанског друштва. Политика је управљачка делатност одлучивања у условима променљивих околности, у

циљу стабилизације или трансформације политичког система (Чорбић и Ковачевић, 2007.

4. ПОЛИТИЧКА КУЛТУРА

Алмонд и Верба у политолошку анализу уводе концепцију политичке културе. Они истичу да појам „култура“ користе за означавање психолошке усмерености према друштвеним објектима и процесима, што је само једно од бројних значења овог појма, док појмом „политичка“ ограничавају своје истраживање на скуп ставова о једном засебном подручју друштва-политици.

4.1. Појам политичке културе

„Политичка култура је, као део опште културе, уношење реда у политички живот, односно у јавно поље. Политичку културу чине вредности, уверења, убеђења, ставови, симболи, стилови и обрасци политичког деловања и понашања појединца и друштва. Она пресудно утиче на избор циљева и праваца по којима се појединци, друштво и држава креће и развијају. Од нивоа развијености политичке културе зависи уређеност политичког поретка. Што је неразвијенија политичка култура појединаца, то су веће могућности узурпација и манипулација. И обрнуто, што је она развијенија, политичка заједница је уређенија“ (Чупић, 2009:339-340).

„Аутор Милан Подунавац истиче да појам политичке културе укршта елементе свих релевантних дискурзивних стратегија у савременој политичкој теорији - либерализма, комунитаризма, републиканизма, као и различитих традиционалних поља (повезујући традиционално схваћене идеје политичке филозофије и емпиријски засновано поље политичке социологије). Ова врста синтезе присутна је код Rawlsa у политичком либерализму, где концептуални низ полази од расправе о начелима правде, а завршава се идејама консензуса и политичке културе, при чему централно место у овој новој синтези припада политичкој култури“ (Вујадиновић, 2008:29).

„Гло политичке културе или „политичко поднебље“ је простор на коме неки системи могу успевати и развијати се брже или спорије, подржавани посебним политичким менталитетом људи који на том простору живе“ (Матић, 1993:830).

Постоје различите дефиниције политичке културе.

„Загорка Голубовић даје комплексну дефиницију, која поред облика партиципације индивидуа у друштвеној пракси или „културе понашања“, укључује и норме и услове

њиховог учешћа, што значи и врсте друштвених / политичких акција, као и процесе у којима се појединци припремају за друштвено партиципацију (социјализација, а посебно политичка социјализација, формирање „друштвеног карактера“, процеси симболизације, прихваћени типови веровања и идеологије, доминантни менталитет, тзв. национални карактер)“ (Вујадиновић, 2008:29).

„Моска пише да политичка култура делује као нека врста унутрашњег политичког аутоматизма или политичке нагонске енергије, која није до краја сводљива на рационалне и предвидиве елементе политичког управљања“ (Јовановић, 2018:15).

„Пај одређује политичку културу као скуп ставова, назора и сентимената који дају смисао и значење политичким процесима, али истовремено представљају и скуп правила која детерминишу понашање у политичком систему. Појам политичке културе претпоставља да традиција неког друштва, дух његових јавних установа, страсти и колективна размишљања његових грађана, као и стил и начин деловања његових вођа – нису само случајни производ историјског искуства, већ заједно чине део смисаоне целине и конституишу разумљиву шему односа (Јовановић, 2018:16).

Алмонд и Верба кажу да политичку културу треба схватити као мрежу индивидуалних оријентација и ставова припадника једне заједнице према политичком систему, где је оријентација базична категорија и претходи заузимању става. Када је реч о ставовима, Алмонд у њима аналитички издваја когнитивне, афективне и вредносне или евалуативне димензије (Алмонд и Верба, 2000:21).

„Политичка култура се схвата и као фактор најшире политичке подршке, али и противтежа политичкој власти, из које настаје „друштвено прихватљива“ мера и начин остваривања те власти. Политичка култура је и један од најважнијих контрабаланса експанзији политике у друштвена ткива, нека врста одбрамбеног механизма који друштво аутономно чува и задржава у односу на осамостаљену политичку власт и текуће политичке процесе. Одатле произилази да је политичка култура нека врста крајње резерве и отпора које друштво може да пружи у односу на политичке ексцесе, на изазове којима текућа политика није дорасла, на ургентна и кризна стања, или, напосто, у односу на политичке празнине којима се угрожава елементарна кохезија или опстанак неке заједнице“ (Матић, 1993:832).

У односу на званичну политику, политичка култура је модална или интервентна форма. Политичка култура изражава постојање и стални сукоб између стабилизујућих и динамичних, експанзирајућих снага политике. Из свега овога произилази да се

политичка култура најјаче манифестује у различитим ургентним и кризним ситуацијама, опасностима по друштво, спољним или унутрашњим (Матић, 1993).

У овом раду под политичком културом подразумеваће се сва она уверења, убеђења и ставови који обликују и конституишу политичка деловања и понашања појединаца и група, односно становника наше државе и политичких представника различитих политичких партија.

4.2. Типологија политичке културе

Алмонд и Верба дали су најпознатију класификацију политичке културе. „Они разликују три велике класе објеката:

- специфичне улоге или структуре, попут законодавних тела, извршне власти или бирократије;
- мандатаре улога, попут појединих монарха, законодаваца, бирократа;
- поједине јавне смернице, одлуке или промене одлука“ (Алмонд и Верба, 2000: 21).

„Наиме, те структуре, вршиоце дужности (мандатаре) и одлуке даље класификују према томе учествују ли у политичким („input”, улазним) или административним („output”, излазним) процесима. Под политичким, или инпут процесима, подразумевају ток захтева од друштва према власти и претварање тих захтева у службену политику. Политичке странке, интересне групе и средства комуникације неке су од структура укључених у процес инпута. Под административним, или аутпут процесима, подразумевају оне процесе којима се примењује или намеће службена политика. Структуре које се углавном баве овим процесима укључују бирократију и судство“ (Алмонд и Верба, 2000:21).

Наведени аутори су конструисали три темељна типа политичке културе:

- пароксијална,
- поданичка, и
- партиципативна (Алмонд и Верба, 2000).

„Парохијална политичка култура карактеризира непознавање политичких процеса и актера и с тим повезану доследну одсутност политичке активности. Поданичку обележава постојање размерно широког знања о политичким процесима, али и несклоност да се суделује у политичким активностима. Код партиципацијске политичке културе постоји знање о политици и спремност да се партиципира“ (Алмонд и Верба, 2000:21).

Једна оријентација не замењује другу, те имамо системски сложене политичке културе које можемо сагледавати као:

- парохијало-поданичку,
- поданичко-партиципацијску, и
- парохијално-партиципацијску.

„Парохијално-поданички тип културе подразумева одбацивање племенских, сеоских или локално ауторитативних захтева и развијање веза са сложеним политичким системом и структурама средишње власти. То је класичан пример стварања краљевства, потврђен историјама већине нација које обухватају ту рану фазу прелаза од локалног парохијализма до централне власти“ (Алмонд и Верба, 2000:23).

„Поданичко-партиципацијска условљена је претходним прелазом (из парохијалне у поданичку), а у бити представља ширење партиципацијских оријентација на велики део становништва, тј. на улазне оријентације и активан скуп самооријентација, док је већина преосталог становништва оријентисана према ауторитарној структури власти, уз релативно пасиван скуп самооријентација“ (Алмонд и Верба, 2000:23).

„Парохијално-партиципацијски тип културе обухватао би оне нације где је култура претежно парохијална, али уведене структурне норме претежно су партиципацијске, дакле захтевају партиципацијску културу. Реч је, заправо, о симултаном развијању улазних и излазних оријентација. Карактерише их да ни на једној страни нема структуре на коју би се ослонили, то је балансирање од ауторитета према демократији. Уколико политичка култура није способна да подржава демократски систем, шансе за успех овог система су мале“ (Алмонд и Верба, 2000:23).

А. Лејпхарт разликује политичке културе по њиховим интегративним особинама. Тако он утврђује да постоје три типа политичке културе:

- центрипеталну,
- центрифугалну, и

- споразумевајућу политичку културу (Матић, 1993).

„Центрипетална политичка култура је оријентисана ка центру за разлику од центрифугалне, која се удаљује од центра, а у споразумевајућој политичкој култури су константно отворени путеви за тражење консензуса о главним политичким питањима“ (Матић, 1993:834).

„Постоји и подела на традиционалну, модерну и постмодерну политичку културу, затим на конвенционалну и протестну. На основу вредносне оријентације, честа је подела на демократску и аутократску политичку културу“ (Јовановић, 2018:21).

У оквиру оријентације према политичком систему, како истиче Дал, могу се искристалисати три подтипа политичке културе:

- поданичка,
- апатична, и
- отуђујућа.

„Ако чланови друштва некритично стварају емоције и ставове према постојећем политичком систему, реч је о поданичком подтипу политичке културе; апатични подтип се заснива на неутралном ставу према политичком систему; трећи подтип, отуђујућа политичка култура, производ је услова који подстичу негативне ставове и емоције према политичком систему“ (Јовановић, 2018:21).

Анализирајући наведену типологију политичке културе и разматрајући је у пракси, може се доћи до закључка да развијене демократске земље имају демократску, партиципацијску политичку културу, њени грађани активно учествују у креирању политике, а политичке институције су изузетно подложне критици, оцени и смени од стране грађана. Са друге стране, неразвијене земље, углавном оне које припадају такозваним „земљама трећег света“, имају аутократску, пароксијалну или евентуално поданичку политичку културу, где су политичке вође углавном аутократе које за своја политичка деловања не доживљавају готово никакве последице и њихова владавина може трајати дуги низ година, без обзира на лош квалитет владавине.

4.3. Чиниоци политичке културе

Два фактора су пресудна за настанак сваке политичке културе, а то су:

- политичка традиција, и
- политичка социјализација.

„Под политичком традицијом подрзумевају се не само велики политички и колективни догађаји и процеси у прошлости, не само велика достигнућа и искуства политичке природе, који се трајно памте у колективној меморији народа – типичним за поједине политичке културе већ и сва шира збивања која посредно или непосредно имају велики значај за заједничку егзистенцију и самосвест, за идентитет појединих народа“ (Матић, 1993:835).

„Када је у питању политичка социјализација, треба разликовати спонтане и несвесне процесе идентификације и социјализације, од оних који су усмерени, програмирани и рационализовани, нпр. преко васпитања и образовања. Постоје и многи непосредни начини политичког образовања и васпитања, који у неким системима чак попримају карактер идеолошке индоктринације, док су у неким део тзв. грађанског одгоја или тренинга, нарочито у грађанским либералним системима“ (Матић, 1993:835-836).

4.4. Носиоци политичке културе

Када се говори о политичкој култури, углавном се мисли на одређени скуп појединаца, већу или мању групу људи. За већину аутора политичка култура је својство колектива – нације, класе, политичке партије или било које друге формалне или неформалне групе. Треба рећи да свака ужа култура учествује као део у некој широј култури, коју ствара шира заједница, у коју улази и дотична ужа заједница. Уколико је већи број друштвених процеса у некој заједници, и уколико су ти процеси важнији, утолико је дубља њена култура, тј. утолико већи део културе она захвата, утолико је она самосталнија у односу на друге културе. Најважнија и најсамосталнија јесте она култура коју ствара друштво у ужем сислу, као потпуна друштвена заједница, а то су данас углавном нације (Јовановић, 2018).

„Приликом анализе политичке културе углавном се испитују појединци, па се агрегацијом индивидуалних карактеристика долази до тзв.колективног карактера политичке културе. Тако постоји схватање да као што се нације могу окарактерисати према годишњој количини падавина или резервама нафте, могу бити окарактерисане и према дистрибуцији црта личности њихових грађана. За неке ауторе, с друге стране, овакав приступ политичкој култури као индивидуалној црти личности је проблематичан, јер појединци имају уверења, вредности и ставове, али немају културу. Овакав приступ заправо је изједначавање културе и личности и објашњавање културе самом собом. Из овога произилази да култура није карактеристика појединца, те се испитивањем појединаца не може ни анализирати. По речима Мелвила Хресковица, свакако да је свака култура више но што иједно људско биће може захватити, будући да нико не зна све о својој култури акумулацијом кроз векове, и да је култура, у извесном смислу, део средине појединца, део околине коју ствара човек” (Јовановић, 2018:27).

„Алмонд и Верба полазећи од индивидуалних оријентација, наглашавају да анализа политичке културе мора бити заснована на следећа четири елемента:

- на анализи промена, револуција, верских покрета, сукоба;
- на анализи институционалних и идеолошких норми, анализи очекивања, као и захтева система;
- на анализи економских и социјалних услова повезаних са демократским захтевима;
- на анализи структуре личности, што представља субјективну страну политичке културе“ (Јовановић, 2018:28).

5. ПОЈАМ ПОЛИТИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА

Политичке институције доприносе оптималности деловања актера у друштвеном и политичком животу. Степен њихове оптималности зависи од адекватности и квалитета политичких институција које су у питању.

У политичким институцијама се сакупља и кристалише политичка енергија сваког друштва. Без њих та енергија би се расипала на све стране, а могућности рационалног и сврсисходног друштвеног и политичког деловања би биле битно умањене, ако не и потпуно уништене (Павловић, 2010).

5.1. Политичке партије

„Када се говори о политичким институцијама пре свега се мисли на политичке партије, иако се политичке институције могу и шире посматрати. Од политичких институција у савременом свету у највећој мери зависи одвијање не само политичког живота, него и свих других друштвених области. Међу политичким институцијама посебно место заузимају политичке партије које кроз своје деловање обезбеђују да се комплетна друштвена делатност одвија“ (Јовичић, 2017:51).

Политичке партије су релативно трајне институције које имају своју специфичну унутрашњу структуру са јасно дефинисаним местом сваког елемента (Младеновић, 2006).

Политичке партије делују у савременом свету у свим друштвима и развијеним и неразвијеним. Прве политичке партије формирају се у САД крајем XVIII века и данас су то организације путем којих се управља свим сегментима друштвеног живота.

Појмовно, назив политичких партија изводи се из латинског израза *part* (део), односно *partire* (делити). Политичке партије, у најопштијем смислу, могу се дефинисати као групе људи повезаних заједничким политичким интересом. Партије су једина удружења грађана која би требало да повезује искључиво политички интерес. Сартори под политичким партијама подразумева „сваку групу која се идентификује са званичним називом, која предлаже на изборима и која је способна да путем избора (слободних или неслободних) изабере кандидате за јавне функције“ (Орловић, 2002:27-28).

У конститутивна обележја политичких партија спадају:

- организованост,
- тежња за вршењем власти,
- идеологија, и
- програм (Иваниш, Младеновић и Драгишић, 2006).

„**Организованост** може бити заснована на радном или територијалном принципу:

- базичне организације политичких партија су повезане преко низа нивоа у јединствену организациону целину;
- број нивоа је различит и зависи од природе партије, броја њених чланова, величине земље и карактера политичког система у којем делује партија;
- однос између партијских нивоа може бити мање или више централизован и хијерархизован;
- мада не припадају партијској организацији у ужем смислу, значајан центар моћи у неким партијама земаља представничке демократије оличавају парламентарне групе“ (Иваниш, Младеновић и Драгишић, 2006:60).

Тежња за вршењем власти је основни циљ и диференцијални елемент по којем се партије издвајају од других друштвених организација. Власт којој теже политичке партије није концентрисана само на једном нивоу, јер и код најцентрализоване партије постоји извесна самосталност локалних и средњих нивоа (Иваниш, Младеновић и Драгишић, 2006:61).

„Констатација да се нека партија налази на власти или у опозицији углавном се односи на национални ниво организованости, односно многе партије могу на националном нивоу бити у опозицији, али на средњем и локалном нивоу имати већину својих представника у органима власти“ (Иваниш, Младеновић и Драгишић, 2006:61).

„**Идеологија** којом се инспиришу политичке партије представља систем уверења, идеја и представа о друштву и о уређењу друштвених односа којима партија тежи.

- Основне идеолошке поставке зацртане су у програмским документима, али оне морају бити прихваћене подједнако од свих чланова и симпатизера партије.
- У својој политичкој акцији партије заступају интересе различитих друштвених група, али путем идеологије они настоје да се прикажу као општедруштвени како би партија обезбедила што већу подршку на изборима.

- С обзиром на прокламовану идеологију партије се често деле према политичко-економском спектру лево-средина-десно“ (Иваниш, Младеновић и Драгишић, 2006:61-62).

„Програм и други документи су, такође, конститутивни елемент ових организација:

- програм је експозе онога што партија наводно жели да оствари вршењем политичке власти,
- полазећи од основних конститутивних елемената, може се рећи да су политичке партије добровољне, релативно трајне политичке организације чији је циљ преузимање и вршење државне власти, засноване на одређеној идеолошкој концепцији и јединственим програмским решењима у погледу организације и деловања у оквиру конкретне или пројектоване друштвене заједнице“ (Иваниш, Младеновић и Драгишић, 2006:62).

Партије су постале незаобилазне у вођењу свих сегмената друштва и на тај начин су постале сфера интересовања свих популација сваког друштва. И они који нису чланови ниједне партије потпуно су свесни да се без политичких партија тешко могу или никако не могу остварити ни елементарне потребе како индивидуалне, тако и колективне.

„Политичким институцијама могу се сматрати и неке важне државне институције, као што су законодавна тела (скупштине, парламенти) која су и највиши органи власти, затим владе као извршни органи власти. У свакој савременој држави, ово су органи који врше власт и на тај начин обезбеђују правни ред, мир и укупну сигурност – политичку и правну. Ове институције државне власти формирају политичке партије по утврђеној демократској процедури прописаној у највишем закону и законским и подзаконским прописима. Сама држава је правна и политичка организација, а може се рећи у првом реду политичка, јер држава само користи право ради остваривања политичких циљева партије која је на власти. Наиме, политичке институције су од пресудне важности за квалитетно одвијање друштвеног живота имајући у виду улогу коју им је доделила савремена политичка и правна пракса“ (Јовичић, 2017:59-60).

5.2. Функције политичких партија

„Основне функције политичких институција су:

- Политичке институције обликују и дистрибуирају политичку моћ. Институционални политички аранжман представља мапу алокације моћи у сваком политичком поретку. Институционални канали су путеви како се моћ акумулира и расподељује.
- Политичке институције утичу на политичке преференције и понашања политичких актера. Политичке преференције друштвених актера се профилишу и усмеравају у зависности од институционалне мапе политичког поретка,
- Политичке институције производе норме и правила и утврђују процедуре политичког понашања.
- Институције су анатомија политичког тела сваке друштвене заједнице. Оне сачињавају носећу структуру политичког система.
- Институције обезбеђују стабилност и трајност политичких процеса. У њима се сабира и таложу искуство политичког живота“ (Павловић, 2010:15-16).

5.3. Изборни систем у демократским друштвима

Уређена политичка заједница каква је држава, заснована на принципима савремене демократије и владавине права, има свој изборни систем дефинисан законским нормама. Законити и поштени избори, организовани на основу јасно дефинисаних правила су основ легитимности власти.

Избори и изборни системи су политичке појаве, понашања и активности, које се могу опазити и издвојити у односу на друге политичке појаве. „Под појмом изборни систем се претежно схвата скуп начела, права, гаранција и техничких радњи на основу којих се утврђује и остварује учешће грађана или бирача у избору представника. Према врсти организације у којој се избори врше постоје и различити изборни системи. Изборни систем има веома велики значај у омогућавању бирачима да остваре своје право политичког учествовања и управљања у пословима одређене друштвене и политичке заједнице“ (Шево, 2008:1244).

Појам изборног система има уже и шире значење. „Према ужем, изборни систем је начин на који грађани изражавају своје опредељење за поједине странке и кандидате и поступак којим се ти гласови претварају у места у парламенту. Према ширем, распрострањеном у земљама са кратком изборном традицијом, изборни систем обухвата све што се тиче изборног процеса – од изборног права до организације избора. Ужи појам је оперативнији за проучавање политичких последица које изборни системи производе, за процене око одабира типа изборног система и његову реформу. Шири појам је кориснији за упознавање свих фактора који делују у изборном систему и процесу и за то шта све стоји на располагању политичким инжењерима када праве изборни систем” (Шево, 2008:1244).

Изборне системе можемо поделити на:

- већински систем, и
- сразмерни (пропорционални) систем (који преовлађује у централној и источној Европи).

Постоје и мешовити изборни системи (Италија, Мађарска, Јапан, Мексико).

Већински изборни систем је био, практично, једини изборни систем све до краја XIX века. То је тип изборног система у коме се посланички мандат осваја применом критеријума највећег броја освојених гласова (Јованов, 2020).

„Постоји систем релативне већине у једномандатним изборним јединицама. То је класични већински систем, широко регионално распрострањен и данас још најзаступљенији начин избора представника у централна представничка тела. Овај тип изборног система производи изразиту диспропорцију између гласова и мандата у корист странке са највећим бројем гласова. Други тип је систем апсолутне већине у једномандатним изборним јединицама. Он, такође, производи диспропорцију гласова и мандата на исти начин као претходни већински изборни систем, с тим што пружа веће шансе мањим странкама да у коалицији са неком од великих странака освоје места у парламенту“ (Шево, 2008:1246).

Пропорционални изборни систем представљао је одговор на тежњу мањих политичких чинилаца да буду заступљени у представничким телима. Он је у праксу уведен у другој половини XIX века, а данас је заступљен у великом броју земаља. Циљ овог изборног система јесте да обезбеди правилно политичко представништво, односно подударност изборне и парламентарне снаге политичких партија. Самим тим овај изборни систем је

сложенији у односу на већински. По добијању изборних резултата треба извршити поделу мандата у складу са освојеним процентима, а како се у тој подели увек јави и неки остатак, морала се потражити помоћ математике како би циљ већинског система био испуњен (Јованов, 2020:11).

Веома често заступљен фактор у пропорционалном изборном систему јесте изборни праг (цензус). Он се може дефинисати као минимално потребан, процентуално изражен, број гласова за освајање посланичког места. Изборни праг може одредити законодавац. То је вештачки конструисана препрека која се одређује најчешће у релативном износу, на нивоу једне или више изборних јединица, или за целу државу, и важи за расподелу свих мандата или само мандата који преостану после расподеле по некој од стандардних изборних формула. Може се одредити и тзв. природни праг за освајање мандата. То значи да свака листа, која добије број гласова који одговара количнику броја гласалих и броја мандата који се деле, добија свог представника. У пропорционалном изборном систему у изборној јединици се бира више кандидата, дакле оне су вишемандатне (Јованов, 2020:12).

Комбиновани изборни систем настоји да комбиновањем избалансира добре и лоше стране већинских и сразмерних система. У комбинованом систему укупан број посланичких места у парламенту дели се на два дела, с тим што се један део парламента попуњава по једном изборном систему, најчешће систему релативне већине, док се други део парламента попуњава по пропорционалном изборном систему. У овом систему гласање се по правилу обавља путем два гласачка листића, на којима се гласа за сваки систем посебно (Шево, 2008).

5.4. Организација власти

Устав Републике Србије одређује да уређење власти почива на подели на законодавну, извршну и судску власт и да се њихов однос заснива на равнотежи и међусобној контроли (члан 4 Устава РС).

Према Уставу Народна скупштина је носилац уставотворне и законодавне власти, Влада је носилац извршне власти, судови опште и посебне надлежности су носиоци судске власти.

5.4.1. Законодавна власт

Народна скупштина је највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у Републици Србији.

Народна скупштина:

- доноси и мења Устав,
- одлучује о промени граница Републике Србије,
- расписује републички референдум,
- потврђује међународне уговоре кад је законом предвиђена обавеза њиховог потврђивања,
- одлучује о рату и миру и проглашава ратно и ванредно стање,
- надзире рад службе безбедности,
- доноси законе и друге опште акте из надлежности Републике Србије,
- даје претходну сагласност на статут аутономне покрајине,
- усваја стратегију одбране,
- усваја план развоја и просторни план,
- усвајајући буџет и завршни рачун Републике Србије, на предлог Владе,
- даје амнестију за кривична дела (члан 99 Устава РС).

У оквиру својих изборних права, Народна скупштина:

- бира Владу, надзире њен рад и одлучује о престанку мандата Владе и министара,
- бира и разрешава судије Уставног суда,
- бира председника Врховног касационог суда, председнике судова, Републичког јавног тужиоца, јавне тужиоце, судије и заменике јавних тужилаца, у складу са Уставом,
- бира и разрешава гувернера Народне банке Србије и надзире његов рад,
- бира и разрешава Заштитника грађана, и надзире његов рад,
- бира и разрешава и друге функционере одређене законом,
- обавља и друге послове Утврђене Уставом и законом (члан 99 устава РС).

Народна скупштина доноси одлуке већином гласова народних посланика на седници на којој је присутна већина народних посланика. Већином гласова свих народних посланика Народна скупштина:

- даје амнестију за кривична дела,
- проглашава и укида ванредно стање,

- прописује само одступање од људских и мањинских права у ратном и ванредном стању,
- доноси закон којим Република Србија поверава аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе поједина питања из своје надлежности,
- даје претходну сагласност на статут аутономне покрајине,
- одлучује о Пословнику о свом раду,
- укида имунитет народним посланицима, председнику Републике, члановима Владе и Заштитнику грађана,
- усваја буџет и завршни рачун,
- бира чланове Владе и одлучује о престанку мандата Владе и министара,
- одлучује о одговору на интерпелацију,
- бира судије Уставног суда и одлучује о њиховом разрешењу и престанку мандата,
- бира председника Врховног касационог суда, председнике судова, Републичког јавног тужиоца и јавне тужиоце и одлучује о престанку њихове функције;
- бира судије и заменике јавних тужилаца, у складу са Уставом;
- бира и разрешава гувернера Народне банке Србије, Савет гувернера и Заштитника грађана,
- врши и друге изборне надлежности Народне скупштине (члан 106 Устава РС).

Обзиром да је Република Србија демократска, парламентарна република, Народна скупштина поседује најшири дијапазон овлашћења у вршењу власти и све наведене надлежности спадају под стандардне надлежности парламента у парламентарној републици. Када је реч о доношењу закона и других нормативних аката, осим Народне скупштине, Влада има надлежности у њиховом предлагању и усвајању. Наиме, Влада доноси подзаконске акте који служе извршењу закона, али не и уредбе са законском снагом. Влада по потреби доноси и појединачне правне акте засноване на закону и подзаконским актима. Она доноси прописе и акте, али и предузима мере које обезбеђују несметано функционисање, пре свега привредног система државе, као и вођење економске политике земље. Зато је од подзаконске она постала све више и права нормативна власт која стоји раме уз раме с парламентом, па га чак у томе и потискује. У ратном стању и ванредним ситуацијама законодавна улога Владе је још израженија јер својим актима – уредбама са законском снагом, практично потискује законодавну власт парламента. Влада у тим ситуацијама доноси акте из надлежности парламента, мада је

то њено овлашћење ограничено по предмету и времену трајања, као и подложно контроли и потврди парламента онда када се он састане.

5.4.2. Извршна власт

У Србији је извршна власт подељена између председника Републике и Владе.

Председник Републике Србије ужива овлашћење широког дијапазона; од права изразито политичког карактера, преко права која га чине неизбежним делом апарата поделе власти до церемонијалних и протоколарних дужности које су природан део сваке функције шефа државе. Као политички одговорном органу са ауторитетом представника државног јединства, председнику Републике је остављено право да одлуке доноси самостално (Орловић, 2009:174).

У уставној подели власти председник Републике има право да предлаже мандатара за састав владе. Ово право председника Републике нема протоколарни већ стварни политички значај, јер се српске владе формирају као коалиционе. У односу на законодавну власт, председник има право суспензивног законског вета којим може да одложи, а ако се у новом гласању не постигне већина од укупног броја народних посланика и онемогући ступање закона на снагу (Орловић, 2009:174).

И друга овлашћења председника Републике као што су надлежности за време кризних ситуација, руковођење војском, затим начин његовог избора и разрешења, дужина мандата, јака политичка база – по правилу је лидер политичке партије, чине га истакнутом политичком фигуром која представља Србију у земљи и иностранству.

Као што је речено и Влада је носилац извршне власти.

Влада:

- утврђује и води политику,
- извршава законе и друге опште акте Народне скупштине,
- доноси уредбе и друге опште акте ради извршавања закона,
- предлаже Народној скупштини законе и друге опште акте и даје о њима мишљење кад их поднесе други предлагач,
- усмерава и усклађује рад органа државне управе и врши надзор над њиховим радом,
- врши и друге послове одређене Уставом и законом (члан 123 Устава РС).

Влада је одговорна Народној скупштини за политику Републике Србије, за извршавање закона и других општих аката Народне скупштине и за рад органа државне управе. Владу чине председник Владе, један или више потпредседника и министара. Председник Владе води и усмерава рад Владе, стара се о уједначеном политичком деловању Владе, усклађује рад чланова Владе и представља Владу. Министри су за свој рад и стање у областима из делокруга свог ресорног министарства одговорни председнику Владе, Влади и Народној скупштини.

Суштину парламентарног система власти чини одговорност Владе пред парламентом. У парламентарној систему парламент бира Владу, али је и обара (смењује) тако да је Влада на власти све док ужива то поверење парламента, а са ње силази онда када га изгуби. Ова одговорност Владе је пре свега политичка и остварује се политичким средствима која су бројна и разноврсна, с тим да влада одговара или колегијално, солидарно (у целини) или појединачно сваки њен члан, министар, за рад свог ресора. Међу средствима којима се реализује одговорност владе издвајају се пре свега посланичко питање, интерпелација, гласање о неповерењу влади али и право истраге и анкете и др. и помоћу њих парламент врши организован надзор над владом (министрима) и може да је натера да му открије своје поступке (Јовановић, 1990: 376).

Што се тиче посланичког питања, оно је традиционална институција парламентарног режима, средство политичке контроле владе које је правно уређено и регулисано пословником. То је конкретно питање које посланик опозиције поставља Влади или њеном члану у вези са њиховим радом и оно се тиче како целисходности, тако и законитости деловања Владе и појединих министара. На ово питање Влада или ресорни министар даје одговор, тражену информацију, с тим да се о самом питању и датом одговору и информацији не отвара и не води претрес јер је сврха оваквих питања да Владу компромитује и касније доведе у ситуацију да падне ако дође до гласања о њеном поверењу у парламенту. Интерпелација је квалификовано посланичко питање о коме се води расправа или претрес и њен циљ није добијање информације о неком питању, него да се претреса и оцењује политика Владе, из чега могу да произађу одређене санкције према њој. Ово питање код интерпелације је неко крупно политичко питање о коме се води расправа која се завршава гласањем. Ту се гласа о ставу који је предложен у интерпелацији и који је или позитиван или негативан по Владу, или је похваљује или је критикује или се на почетку гласа о простом преласку на следећу тачку дневног реда,

када се оцени да у вези са владиним радом не треба изрицати било какву оцену (Марковић, 1995: 421).

Гласање о неповерењу влади је главно и најефикасније средство њене политичке одговорности према парламенту јер садржи конкретну санкцију одговорности Владе за рад и политику коју води. Ово гласање о неповерењу Влади покрећу посланици опозиције када су незадовољни њеним резултатима рада и сматрају да због тога она треба да падне (Михајловић, 2009: 446).

Тако Устав Републике Србије од 2006. год. тражи да се гласању о неповерењу Влади (по предлогу који подноси најмање 60 народних посланика) приступи најраније пет дана по подношењу предлога за изгласавање неповерења (члан 130. став 1. Устава Републике Србије од 2006. године „Сл. гласник РС“ бр. 98/2006).

Поред Владе која одговара као политичка целина, постоји и индивидуална одговорност сваког њеног члана (министра) или министарска одговорност која може да буде политичка, кривична и материјална. Политичка одговорност значи да министар одговара за стање свог ресора, успешност и целисходност свог рада, а не и његову законитост. Санкција за такву одговорност је политичка (а не правна) и састоји се у изгласавању неповерења министру од стране парламента, што повлачи и његово разрешење са министарске функције (Стојановић, 2003: 343.).

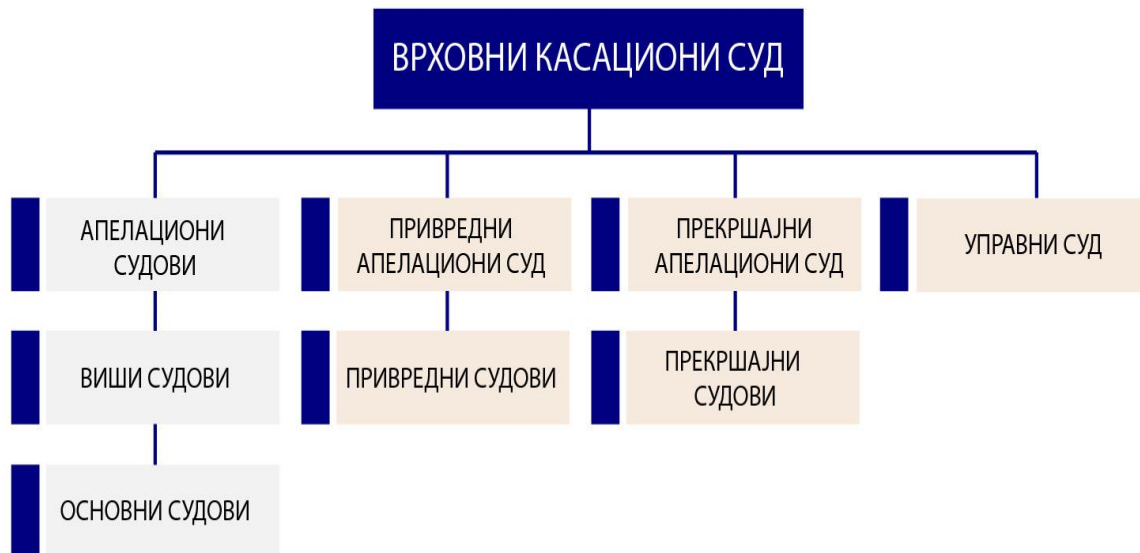
5.4.3. Судска власт

Судска власт је јединствена на територији Републике Србије. Судови су самостални и независни у свом раду и суде на основу Устава, закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора. Расправљање пред судом је јавно и може се ограничити само у складу са Уставом (члан 142 Устава РС).

Судска власт у Републици Србији припада судовима опште и посебне надлежности. Судови су самостални и независни у свом раду и суде на основу Устава, Закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћених правила међународних права и потврђених међународних уговора.

Врховни касациони суд је највиши суд у Републици Србији и он је непосредно виши суд за Привредни апелациони суд, Прекршајни апелациони суд, Управни суд и апелациони

суд. Апелациони суд је непосредно виши суд за виши суд и основни суд. Привредни апелациони суд је непосредно виши суд за привредни суд, а Прекршајни апелациони суд је непосредно виши суд за прекршајни суд. Виши суд је непосредно виши суд за основни суд када је то одређено Законом о уређењу судова.

Слика 1. Шематски приказ организације судова

Извор: [https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/images/%D0%9Erganogram%20C-02\(1\).jpg](https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/images/%D0%9Erganogram%20C-02(1).jpg), приступљено 14. августа 2021.

Председника Врховног касационог суда, на предлог Високог савета судства, по прибављеном мишљењу опште седнице Врховног касационог суда и надлежног одбора Народне скупштине, бира Народна скупштина. Председник се бира на период од пет година и не може бити поново биран.

Судске одлуке се доносе у име народа. Оне се заснивају на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона.

6. КВАЛИТЕТ ПОЛИТИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА

Стварни смисао опште теме о подизању капацитета политичких установа у Србији је у стављању тежишта на питање демократских квалитета политичког поретка и његових најважнијих институција. Само када тако поставимо питање можемо на прави начин сагледати сва наведена и друга својства којима можемо да процењујемо квалитет политичких установа у једном политичком поретку.

За процену тако схваћеног демократског квалитета политичких установе постоје три различите и комплементарне димензије. Једна се тиче поступка, друга се односи на садржај, а трећа узима у обзир резултате.

„Лери Дајмон (Larry Diamond) и Леонардо Морлино (Leonardo Morlino) утврђују осам критеријума за процену квалитета институција:

- Владавина права је основа на коју се ослањају све друге димензије квалитета демократије и политичких институција. Начела владавине права су најбоља брана против арбитрарности политичке власти. То је истовремено и најсигрнији ослонац политичким институцијама да не подлегну хировима политичких промена и сталним бурама политичких борби.
- Партиципација – од ширине и степена партиципације грађана зависи демократски квалитет политичких институција и политичког живота сваке заједнице. Партиципација се не своди само на учешће у изборима, већ и на могућности удруживања и организовања, окупљања и протествовања, као и лобирања за сопствене групе и интересе. Њен важан елемент је учешће грађана у дискусијама о питањима јавних политика, као и директно ангажовање у решавању питања на локалном нивоу.
- Компетитивност – демократије се разликују у нивоима и варијететима политичке компетитивности, што највише зависи од типа партијског и изборног система. Институционална решења и процедуре које подстичу компетитивност и политичку конкуренцију различитих понуда на политичком тржишту, један су од предуслова за квалитетну политику у условима плуралног друштва.
- Вертикално полагање рачуна – у процесу вертикалног полагања рачуна важну улогу имају избрани представници у парламентом, који су посредници у односима полагања рачуна између грађана и оних који владају.

- Хоризонтално полагање рачуна – овај процес подразумева међусобни мониторинг и полагање рачуна у комуникацији између различитих политичких институција.
- Грађанска права – овај критеријум има три вида: политичка права, цивилна права и социјална или социјално-економска права.
- Једнакост – да би се умањиле реалне неједнакости грађана, с обзиром на разлике у имовини, образовању, поседовању ресурса и информација, модерне демократске институције обезбеђују извесна општа добра грађанима, као што су одређени нивои бесплатног образовања, здравствене заштите и минималног дохотка.
- Одговорност – овај критеријум је важан с обзиром на сталну тежњу политичких лидера и елита да максимализују своју аутономију у доношењу одлука. На питање одговорности политичких институција на нивоу националних држава посебно снажно утичу ограничени економски и други ресурси, као и утицаји и ограничења из глобалног окружења“ (Павловић, 2010:23-24).

„Поред ових постоји још критеријума којима се може мерити квалитет политичких институција:

- Ниво корумпираности – млада демократска друштва су друштва са општим високим нивоом корумпираности.
- Способност учења – мисли се на њихову способност да уче из својих грешака и уопште из својих искустава. Није необично да нове институције у младим демократијама праве много грешака.
- Компетентност – у друштвима са ниским нивоом буквалне и функционалне писмености и са малим процентом образованог становништва, питање компетентности људи који раде у институцијама постаје једно од болних питања успешне демократске институционализације политичког живота.
- Инклузивност – је отвореност за укључивање различитих категорија грађана и друштвених група, нарочито оних који су због различитих разлога у тежем друштвеном положају од других. Што су веће шансе за укључивање маргиналних друштвених група, то је квалитет политичких установа на вишем нивоу.
- Кооперативност – овај критеријум има две димензије. С једне стране ради се о отворености за сарадњу с друштвеним окружењем у коме се институције налазе. Ту се пре свега мисли на отвореност према иницијативама које долазе из поља цивилног друштва, као и из поља економије и бизниса и других релевантних поља

друштвеног живота. Са друге стране, кооперативност се мери степеном сарадње унутар институционалног поља. Дакле између различитих институција политичког система.

- Јавност (транспарентност) – смисао јавности није само у функцији контроле рада институција, него и проширењу могућности давања предлога за унапређење њиховог деловања. Осим тога, један значајан део реализације функција институција је окренут према јавности, па остваривање циљева које политичке институције нормирају у великој и директној мери зависи од ангажовања грађана.
- Добра уређеност и организованост – од квалитета унутрашње организованости у великој мери зависи укупан квалитет рада сваке политичке институције“ (Павловић, 2010:24-25).

7. ЗАКЉУЧАК

Култура представља сва значења понашања, циљеве које човек поставља и остварује својим понашањем, све духовне творевине човека које утичу на његово понашање.

Политичка култура утиче на избор циљева и праваца по којима се друштво и држава, појединци крећу и развијају. Највећу одговорност за њено формирање имају политичке и духовне елите и елите знања. Политичка култура се односи на специфичне оријентације и ставове о политичком систему и његовим деловима, као и на ставове о улози појединца у систему.

Политичке институције су важне јер обликују политичку моћ и формирају највећи део политичког аранжмана унутар сваког политичког поретка. Теже да свој оквир деловања ставе у у контекст демократског понашања које је прихваћено као нешто што је добро.

Јасно је да политичке институције владају животима савременог човека и да је потребно да су оне таквог капацитета да могу да на прихватљив начин омогуће свим грађанима задовољење основних потреба.

Политичке партије су носиоци политичких активности у савременим државама, а њихова улога је да представљају политичку вољу бирачког тела и да се путем гласова бирача боре за власт. Изборни системи представљају начин расподеле мандата након одржаних избора и утичу на политички систем земље. Изборни системи су манифестација демократског принципа о једнакости свих људи и на њима се политичке партије такмиче за власт.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алмонд, Г. и Верба, С. (2000). *Цивилна култура*. Загреб (13-40, 63-195, 406-429).
2. Васковић, С. (2016). *Изборна администрација и легитимност изборног поступка*. Мастер рад. Ниш: Правни факултет.
3. Вујадиновић, Д. (2008). Цивилно друштво и политичка култура. *Филозофска истраживања*, год. 28, св. 1, стр. 21-33.
4. Вујовић, С., Штетић, С. и Туцовић, М. (2010). Култура и људско стваралаштво (Значај културе и људског стваралаштва за стварање туристичког брэнда Србије). У: *Зборник радова: Унапређење туризма као фактор развоја привреде Републике Србије* (ур. Петровић, П. и Голубовић, В.). (стр. 465-475). Београд.
5. Деспотовић, Љ. (2021). Политика и схватања политике. Преузето 09. августа 2021. са <https://www.kcns.org.rs/agora/pojam-i-shvatanja-politike/>
6. Жегарац, Н., Кишјухас, А. и Копривица, И. (2016). *Појмовник културно компетентне праксе*. Нови Сад.
7. Иваниш, Ж., Младеновић, М. и Драгишић, З. (2006). *Политички систем*. Београд: Факултет безбедности.
8. Јованов, М. (2020). *Већински и пропорционални изборни систем – карактеристике, предности и недостаци*. Београд.
9. Јовановић, С. (1990). О држави, основи једне правне теорије. Сабрана дела, том 8. Београд: БИГЗ, СКЗ и Југославијапублик.
10. Јовановић, М. (2018). *Ауторитарна политичка култура*. Мастер рад. Ниш: Правни факултет.
11. Јовичић, Д. (2017). Демократија политичке институције. *Чивитас*, 7(1), стр. 50-64.
12. Михајловић, В. (2009). Уставно право. Краљево.
13. Марковић, Р. (1995). Уставно право и политичке институције. Београд: „Службени гласник“.
14. Матић, М. (1993). *Политичка култура*. Београд: ЕПК, Савремена администрација.
15. Орловић, С. (2002). *Политичке партије и моћ*. Београд: Југословенско удружење за политичке науке и Чигоја штампа.

16. Орловић, С. (2009). Правни положај органа звршне власти Републике Србије и Европске уније. У: *Зборник радова Правног факултета* (стр. 167-187). Нови Сад.
17. Павловић, В. (2010). *Квалитет политичких институција*. Београд.
18. Поповић, М. (1974). *Проблеми друштвене структуре*. Београд.
19. Симеуновић, Д. (2009). *Увод у политичку теорију*. Београд: ИПС.
20. Стојановић, Д. (2003). *Уставно право, књига II*, Ниш: Свен.
21. Тадић, Љ. (1996). *Наука о политици*. Београд.
22. Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 98/2006
23. Чорбић, Д. и Ковачевић, С. (2007). *Политика и политички систем*. Ниш.
24. Чупић, Ч. (2009). Политичка култура и медији. *Годишњак Факултета политичких наука*, вол. 3, бр. 3, стр. 339-351.
25. Шево, Б. (2008). Избори и изборни систем. *Политичка ревија*, година (XX) VII, вол. 18, бр. 4 / 2008, стр. 1239-1260.
26. <https://uf-pz.net/wp-content/uploads/2020/04/VASP-1-Sociologija-13.04.2020.-PREDAVANJA.pdf>, приступљено 09. августа 2021. године.
27. <https://www.vk.sud.rs>, приступљено 11. августа 2021.

-